

ЈУЛИЈУС ЕВОЛА О ДУХОВНИМ ФАКТОРИМА ЕКОНОМСКОГ ЖИВОТА ПО ВЕРНЕРУ ЗОМБАРТУ

Моћ и инфантилност

Скривена психолошка основа високог капитализма је регресија. То бркање унутрашње величине са спољашњим димензијама прераста у чист примитивизам. Сва та фасцинираност великим цифрама и опсесија обарањем бесмислених рекорда. Та обузетост новинама по сваку цену, чак и по цену несумњивог пада квалитета. Постоји граница иза које човек обузет само спољашњим губи контролу над силама и процесима које је створио. Бива суочен са механичким процесима којима може делимично да управља само ако је окован њима. Излаз и пут ослобођења, наравно, постоје

Вернер Зомбарт је аутор који заслужује дубље истраживање од досадашњег. Зомбарт представља пример озбиљне методе проучавања социјално-економских појава, веома удаљене од деформација и предрасуда материјалистичке социологије (нарочито оне марксистичког типа). Зомбарт сматра да је и економски живот састављен од тела и душе, односно да постоји економски дух, различит од модалитета производње, дистрибуције и организације, дух који је променљив и који намеће овим облицима другачији смер, значење и основу, разликујући се од случаја до случаја и од епохе до епохе. У својим радовима, који обухватају и класичну студију модерног капитализма, Зомбарт наглашава потрагу за духовним факторима економског живота, као и значење

које су ови фактори потоњем доделили на Западу.

Наша намера овде није да дамо преглед Зомбартових истраживања. Поменућемо само једну одређену тачку, коју је Зомбарт нагласио у књизи такође објављеној на италијанском.

Говоримо о форми коју је економски процес преузео у периоду високог капитализма, за коју конкретне примере морамо потражити најпре у Америци. То је развој који стреми неограниченој експанзији, јер би сваки застој или успоравање значили заостајање или свргнуће. Непосредна и природна сврха процеса производње сада има секундарни значај. *Fiat productio et pereat homo!* [Нека буде производња и по цену страдања човека!] Процес из кога велики капиталистички предузетник не може да се ослободи, који обузима и његово тело и душу, на крају постаје предмет љубави, нешто што је пожељно само ради себе, представља смисао његовог постојања, живота који „нема времена” за било шта друго. Онда се суочавамо са типом човека који престаје да преиспитује крајње значење ове бескрајне трке, ове грозничаве агитације, ланаца економских структура, који често повлаче масе и диктирају правила светске политике, док ни шефови нису слободни баш као ни њихови радници. На крају, ситуација постаје природна и очигледна. Људи мисле да њу захтева економски просперитет и напредак модерне цивилизације.

Зомбарт, међутим, верује да до оваквог стања ствари никада не би могло да дође да није превласти унутрашњих фактора у нашем времену, карактеристичних не толико за истинског човека, колико за инфантилну психу. Скривена психолошка база целог процеса је, у ствари, регресија. Одговарајуће одлике се указују у вези са неколико карактеристичних тачака.

ИЗГУБЉЕНА УНУТРАШЊА ВЕЛИЧИНА

Прво, постоји фасцинираност свиме што је велико, у смислу материјалне величине, циновског, великих количина. Фасцинираност коју ово изазива код деце не разликује се од оне код великих предузетника американизоване привреде. Уопштено говорећи, тенденција – према речима Брајса – замене величине и димензија, односно бркање унутрашње величине са спољашњим димензијама, постало је карактеристично обележје укупне цивилизације. А, у ствари, то је чист примитивизам.

На крају, опсесија обарањем рекорда у свим областима води нас назад ка истом циљу: потрага за нечим што у опипљивом, мерљивом и просто квантитативном смислу побеђује нешто друго, без обзира на различите, суптилније факторе или квалитете. Истовремено, ово је, каже Зомбарт, један од облика изражавања још једне инфантилне особине: уживање у брзини, од чигре до рингишпила. Упркос различитом нивоу и пропорцијама, чињеница да се она погоршава и умножава у свету технологије и многим другим областима модерног, материјализованог живота, не лишава је њеног првобитног, детињастог карактера.

Треће, треба узети у обзир и љубав према новинама. Као што нешто што изгледа ново одмах привуче дете, које брзо одбацује познату играчку и своје узбуђење преноси на другу, оставља једну ствар недовршену чим га нешто друго привуче, на исти начин модерног човека привлаче новине као такве, све оно што се догађа, а што до тада није виђено. Осећај се, у суштини, може свести на импресију када се угледа нешто ново. Међутим, похлепа за пуким осећајем је једна од најкарактеристичнијих особина данашњег доба.

На крају, по Зомбарту, постоји и осећај моћи у ситуацијама које психоанализа назива „компензацијом”. То је радост – опет, у основи детињаста – у осећају супериорности над другима искључиво на спољашњем плану. Наш аутор с правом тврди: „Анализирајући овај осећај, схватамо да је на крају то само невољно и несвесно признање слабости: зато је и један од атрибута инфантилне психе. Човек који је велик истински, природно и у својој унутрашњости, никада не приписује посебну вредност спољашњој моћи.”

ЗАРОБЉЕНИЦИ СОПСТВЕНИХ ИЗМИШЉОТИНА

Зомбарт, у односу на ову тенденцију, разматра још шири план.

„Капиталистички предузетник,” каже он, „који руководи над 10.000 људи и налази задовољство у својој моћи, личи на дете, срећно када његов пас послуша сваки миг и наредбу. Када више није у питању новац или спољашња ограничења, која обезбеђују директну моћ над људима, осећамо се поносним што смо потчинили елементе природе. Отуд наша очараност ‚великим’ изумима или открићима.” Наш аутор додаје: „Човек са дубоким и узвишеним осећањима или истински велика генерација, који се боре са најозбиљнијим проблемима људске душе, не осећају дивљење према неком технолошком изуму. Такав човек инструментима спољашње моћи придаје другоразредни значај. Међутим, наше доба, неспособно да разуме било шта истински велико, цени само такву врсту спољашње моћи, радује јој се као дете и обожава оне који је поседују. Зато изумитељи и милијардери представљају инспирацију за масе и изазивају њихово бескрајно дивљење.”

Очигледно је да ови фактори имају улогу свуда у модерном свету; међутим, они се нарочито испољавају у области привреде и производње, тамо где је, ипак, почетна тачка свега овога. Лако је пратити њихов развој не само у области великих капиталистичких структура, већ и изван њих, у тенденцији деградације и саме државе на улогу неке врсте труста, потпуно централизованог система рада и сулуде, прекомерне производње.

Што се тиче потоњих Зомбартових запажања, био би, наравно, споразум уколико бисмо их тумачили као напад на идеале активности и људског самопотврђивања уопште, у име апстрактног идеализма. Он не напада активност као такву, већ агитацију, не напада истинско самопотврђивање, већ његове ненормалне облике. Постоји граница изван које човек окренут само спољашњем свету потпуно губи контролу над силама и процесима које је створио. Он је онда суочен са механичким процесима, којима може делимично да управља само ако је окован њима и само ако свакодневно повећава своју зависност од њих. У исто време, ови процеси вуку масе, на крају чак и народе у ланчану реакцију, налик вртлогу. Управо је то тачно значење Зомбартовог израза „привредно доба”.

Вреди додати да би могли постојати облици моћи, који се не свде на спољашњу величину и светске рекорде, који не стреме материјалном и квантитативном, већ се испољавају као знак и печат унутрашње величине, стварне супериорности. Сваки траг, свака назнака такве моћи чини се да све више нестаје. Можда ће се поново пронаћи, кад

људи почну да гледају у себе, када ставе тачку на агитацију, на грозничаву потребу да прелазе границе, без јасног циља или разлога за сву ту активност, без осећаја шта је заиста вредно људског труда, а шта није. Можда ће то бити тачка у којој ће све што је модерни човек створио пронаћи правог господара, иако су путеви који до те тачке воде још недокучиви. <

(Извор: Julius Evola, *Ricognizioni: uomini e problemi*, Edizioni „Mediterranee”, Рим 1974.

Превод са енглеског: Сандра Гагић. Опрема: „Нација Прес”.

© Copyright за ову верзију на српском: „Нација Онлајн”. Сва права задржана)

Објављено: понедељак, 30. мај 2016, 10:26h